

Predika-Preludiera.

Predika är prästs gärning.

Organistens kall är att preludiera.

Det är nu visserligen sant, att ordet predikan icke rymmer hela prästens kallelse och hans gärning. Det innesluter icke ens hela hans uppgift i kyrkan och i gudstjänsten. Man kan t. o. m. påstå att predikan är en icke oundgänglig del av gudstjänsten. Den dagliga andakten, som omfattar läsning ur den heliga skrift, psalmsång och bön är en fullgod gudstjänst.

Ändock anger ordet predikan en väsentlig sida av prästens kall. När prästen nämnes *Verbi divini minister*, Guds ords tjänare, så omfattar denna hederstitel icke blott skyldigheten att föreläsa det gudomliga ordet, utan också att tolka det. En präst, som aldrig befattar sig med predikandets alltid lika vanskliga uppgift, blir inte en riktig präst. Han må sedan motivera sin prästerliga dräkt med en aldrig så perfekt expeditionstjänst eller någon annan specialitet inom skolans eller den samhällliga nyttans områden. Vadan kommer sig detta? Synbarligen därför att något ytterst väsentligt och konstituerande för prästens kall är att predika, liksom att förvalta sakramenten.

Att preludiera är organistens kallelse. Ingalunda uttömmar preludierandet organistens hela uppgift. Identifiera vi, vilket vi i detta sammanhang böra göra, organisten med kyrkomusikern, som ej blott skall röra orgorna, utan också leda sången i församlingen och i kören, så blir det uppenbart att ordet preludiera icke omfattar organistens hela gärning i gudstjänsten. Också preludiet kan undvaras i gudstjänsten. Jag tänker därvid icke blott på de enstaka tillfällen i liturgien då det bör vara alldeles uteslutet (såsom före intonerande av *Allena Gud i himmelrik* i högmässan eller *Gud trefaldig statt oss bi* i konfirmationsritualet). Även eljest kan det undvaras i gudstjänsten. Intill 1800-talet saknades ju orgel flerstädes i våra kyrkor. Det är först därefter som preludiet kunnat

bli en integrerande del i våra gudstjänster, liksom i organistens uppgift.

Och ändock är den en klen kyrkomusiker, som icke behärskar den mycket ömtåliga och förnämliga konst, som heter preludierande. Vid dess utövande har musikalisk färdighet och musikaliskt kunnande plats sida vid sida med liturgisk smak och liturgiskt omdöme. Just därför är preludierandet något högst väsentligt inom organistens ämbetsutövning och en viktig del av församlingens gudstjänst. Till dels beror församlingens känsla av trivsel i kyrkan av dess rätta och värdiga utförande.

Vadan kommer sig detta?

Prästens predikande och organistens preludierande visa vida mer än de flesta andra sidorna av deras gärningar deras personligheter, det personliga engagementet.

Naturligtvis säger prästens altartjänst en hel del om honom och om hans religiösa och kulturella personlighet. Föredragandet av de heliga texterna belyser rätt väl hans bildning och hans andliga habitus. »Redan ditt uttal röjer dig ju.»

Och dock är det möjligt för prästen att gömma sig bakom liturgi-ens skrud. Det ligger i hela liturgi-ens väsen, att den låter det subjektiva, personligheten träda tillbaka för det objektiva givna. I liturgi-ens formen fastställd. Liturgi-ens uppgift är begränsad till att levandegöra denna form i nuet, icke att nyskapa eller omdana den.

Givetvis blottar organisten, i varje fall för den uppmärksamt lyssnande, åtskilligt om sig själv och om sin personliga ställning till det kristna budskapet, exempelvis genom sitt sätt att leda koral-sången eller genom sitt val av hymner för körens sång. Dock är det relativt enkelt att dölja sig själv bakom orgeln och församlingssången, liksom bakom en traditionell eller schematisk ordning för hymnvalet. Tänker någon på ledsagningen av koral-sången, till vilken jag även räknar den liturgiska koralen, så ligger det i församlingssången väsen, liksom i liturgi-ens, att den icke tål vid en starkt personlig uppfattning i fråga om utförandet. Från en objektiv uppfattning om koral-sången utförande är det emellertid ett stort steg till den slentrianmässighet, som förvandlar orgeln till en koralmangel.

I predikan och i preludierandet träder det personliga fram på ett mera omedelbart sätt såsom något befogat och motiverat, även om man kräver av präst och organist att den frihet, som predikan

och preludierande ger, icke får missbrukas till självsvåld utan tuktas av medvetandet om ansvar inför den lyssnande församlingen och inför den gudomlige uppdragsgivaren.

Genom predikandet blottar prästen sig själv. Han visar sin teologiska lärdom, eller brist därpå. Han ådagalägger sin formella begåvning. Han uppenbarar sin flit att tränga in i ordet och sin större eller mindre bundenhet vid det givna Guds-ordet, som i varje fall formellt är grunden för hans predikan. Han blottar graden av sin förtrogenhet med kyrkoläran och sitt större eller mindre beroende av de teologiska och religiösa strömningarna i samtiden. Likaså bevisar han där sin lyhördhet å ena sidan för det som är centralt väsentligt i det kristna budskapet och å andra sidan för det som genom det aktuella läget rör sig i församlingens tankar.

Prästens predikogärning genom åren lämnar ett väsentligt bidrag till kännedomen om hans personlighet och hans personliga ställning till den kristna tron. Där ger han sig själv och där möter han såsom kristen personlighet sin församling.

På enahanda sätt avslöjar organisten sin personlighet i sitt preludierande. Där komma i dagen hans musikaliska, hans allmänmusikaliska och hans kyrkomusikaliska kunskaper. Där har han tillfälle att betyga sin förtrogenhet med de skilda musikaliska stilriktningarna i gången tid och i nutiden. Där ådagalägger han var hans personliga sympatier ligga med avseende på de olika rörelser, som präglade den innevarande generationens kyrkomusikaliska strävanden. Där visar han huru mycket eller huru litet han känner sig vara bunden vid det objektivt givna, vid koralen, som för honom motsvarar vad den ur skriften hämtade texten är för prästen. Där kommer icke bara hans musikaliska och kyrkomusikaliska vetande och hans färdigheter på musikens fält i dagen, där möter oss också hans andliga personlighet, som aldrig eljest i organistens andel av gudstjänsten.

Predikande och preludierande är ett hantverk, någon gång ett konstverk, men också en fromhetsövning. De *äro* hantverk. De kunna icke undgå att vara det. De tarva båda sin särskilda teknik. Prästen måste lära sig predikandets teknik och organisten preludierandets. Både predikande och preludierande tarva därför omsorgsfull beredelse.

Dit hör prästens och organistens allmänna skolning och fostran. För såväl predikan som preludiet är det av värde att utövaren kommer allmänt väl rustad till sin gärning. Studieåren före in-

trädandet i tjänsten måste giva prästen och organisten möjlighet att väl lära känna materia för predikan och för preludiet och tekniken för dess utformning. Om denna samvetsgranna och djuplodande förberedelse försummas blir i det långa loppet prästens predikan och organistens preludium lidande därav, församlingens uppbyggelse till men.

Det vore mycket att säga om studietiden och om de fortsatta studierna, som skulle göra det möjligt för prästen och organisten att bevara och fortbilda sina kunskaper och att andligen behålla den spänstighet, som tarvas för att tjänsten i Guds hus icke skall förfalla till rutin eller slentrian.

Här må vara nog att med ett par ord beröra förberedelsen för den söndagliga predikan och preludiet. Man torde numera ha rätt att från både prästerligt och kyrkomusikaliskt håll vänta instämmande, då man utdömer den extemporerade gudstjänsten. Den kan vara framtvingad och motiverad av speciella, i regel vidriga omständigheter. Eljest är den en ansvarslöshet emot församlingen. Varje kyrkobesökare ger åt prästen, som predikar, och åt organisten, som preludierar, en halvtimme av det dyrbara jordelivet för att i gengäld få något som kan bli själen till frälsning. Står prästen och organisten, när de i sakristian bereda sig att gå var till sin uppgift i gudstjänsten, med den sanningen levande framför sig, så måste de båda i lika hög grad känna huru dyrbar den tid är, som gudstjänsten upptar. Den är alltför dyrbar för att gudstjänsten skulle få utlämnas till extemporerandets tillfälligheter och vanskligheter.

Den ständigt extemporerande prästen avslöjar sig snart. Han har i allmänhet ett område, som han behärskar, och han ger sig därför, när inspirationen tryter, med ett raskt språng in på detta sitt älsklingsområde. När menigheten lärt känna detta område, resonerar den som dalkarlen, vilken kom för att höra sin vän, konstnären, tala i ett hembygdsämne, som han brukade behandla med stor sakkunskap. Efter att ha hört en liten del av föredraget, vände han hem, och när grannen mötte honom och sporde, varför han gick så snart, svarade han: Jag ville bara höra hur han skulle komma in på det gamla vanliga i dag.

De ständigt extemporerade preludierna äro icke heller fägningsamma för den uppmärksamme åhöraren. Det dröjer inte länge innan den musikaliska gudstjänstbesökaren lär sig känna igen organistens älsklingsgebit, där vissa intervaller och vissa ackor-

diska sammanställningar återvända. Man märker som regel, att dessa återkomma när den s. k. inspirationen börjar tryta. När förberedelsen har varit klen blir preludien mager.

Det är ett tråkigt kapitel, men ett par ord måste sägas om predikanten, som bedrar sina åhörare på det viktiga slutordet: amen. Korhetens nådegåva är förvisso icke varje präst given. Man skall heller icke föreskriva alla präster samma tidsmätt. Har prästen bara halm att tugga, kan han sluta litet tidigare. Om han har ett stort förråd av ädel säd kan han gärna mala något längre. Men också den allra bästa predikan skämmas, när prästen lurar menigheten på amen.

Det händer att man känner detsamma inför preludierandet. Det är knappast nödvändigt att fixera ett generellt längdmätt för preludiet. Frihet bör också här få givas. Men man irriteras när organisten saknar förmågan att komma till sitt slut. Han lagar till något som lovar att bli en slutkadens, man tar upp psalmboken och harsklar sig för att börja psalmen, men så var det inte riktigt slut. Organisten hade ännu något litet på hjärtat att säga. Åhöraren tyckte kanske att det kunde lika gärna ha varit osagt. Man känner sig lurad och tänker kanske i sitt hjärta: Nu är det med organisten som med prästen nyss, han vet inte huru han skall sluta.

Predikan och preludierandet skola förberedas noggrant. Prästen är här gynnsammare ställd än organisten. Han har sin text på förhand bestämd och när han får en ledig stund i veckan, kan han göra sig förtrogen med den.

Men organisten? Det finnes organister, som klaga över att de få psalmerna först när det ringer samman. De måste alltså extemporera preludierna, vare sig de kunna det eller icke, vare sig de vilja det eller icke. De skola alltid vara beredda att i vilken gudstjänst som helst preludiera till vilken som helst av koralbokens melodier.

Detta är icke rimligt. Det kan inte heller vara nödvändigt. En präst, som själv icke skulle vilja extemporera sina predikningar år ut och år in, kan omöjligen vilja tvinga sin kyrkomusikaliske ämbetsbroder till detta konststycke. Jag har understundom gjort den iakttagelsen, att präster, som icke kunna lämna sin psalmsedel före gudstjänsten, då de göra tjänst i sin egen kyrka, mycket väl kunna få den färdig de stadgade fjorton dagarna i förväg, när de kallas att predika i radio. Det är ledsamt att behöva säga detta.

Men jag måste också säga att jag ibland till min häpnad fått

mitt erbjudande till organisten om att avlämna psalmsedeln mitt i veckan, avisat med det svaret: det behövs inte. Liksom prästen har skyldighet gent emot församlingen att ständigt på nytt göra sig väl förtrogen med sin predikotext så må det också vara organistens att samvetsgrant förnya bekantskapen med gudstjänstens koraler. Varken prästen eller organisten har rätt att lita till vad som under stundom brukar kallas inspirationen, understundom t. o. m. Anden. Anden gives varken åt prästen eller organisten såsom en ursäkt för lättja eller som en räddningsplanka åt den försumlige.

I ett annat avseende är organisten understundom ojämförligt mycket sämre ställd än prästen då han vill på tillbörligt sätt bereda sig för sin gudstjänst. Han behöver nämligen ha tillgång till sin orgel. Det måste betecknas som en mycket rimlig begäran, att han får sitt orgelverk försett med elektrisk fläkt, där så låter sig göra, för att han icke skall behöva själv bekosta trampning under sina övningar, och det borde icke heller ligga utom möjligheternas rāmärken att ordna uppvärmning i kyrkan någon dag i veckan under den kalla årstiden, så att det överhuvud blir möjligt att vistas där några timmar.

Till de uppbyggligaste gudstjänster jag har fått bevista, räknar jag några vid vilka varje ton på förhand varit genomtänkt. Preludierna lågo utskrivna, antingen klassiska eller nutida komponisters verk eller också organistens egna. Registreringen var i detalj genomtänkt. Modulationer så långt möjligt undvikna. Intet lämnades åt tillfälligheter. Jag märkte icke att inspirationen brast. Men en utomordentlig känsla av trygghet bemäktigade en. Man visste att det yppersta skulle givas, som över huvud kunde givas vid denna gudstjänst i denna kyrka. Det var samma känsla av trygghet, som när man väntade på en predikan, om vilken man på förhand vet att den är samvetsgrant genomtänkt.

Vid sådana tillfällen har jag erfarit den makt som organisten har i sitt preludierande. Han kan tvinga de oroliga tankarna att bli stilla och hela varelsen att lystra till. Man förnimmer i tonerna att organisten har något att säga. Och det han har att säga är för honom själv av vikt. Han är angelägen att också andra skola höra det och förstå honom. Därför säger han det så enkelt och tydligt, men också så vackert och värdigt han kan. Då visar organisten att han lärt känna att ordet preludiera betyder att spela före, men också att vara en härold, en förelöpare. Organisten bevisar

att han är angelägen om att hans åhörare skola förstå huru hög den Herre är, som kallat honom att vara häröld.

Den uppgift som organisten förvaltar ligger då i linje med prästens att predika. Det ordet betyder både att utlägga och att prisa och att lovsjunga.

Arthur Adell.

Introitusmelodier.

Under hänvisning till tidigare uppsatser i samma ämne jämte därtill hörande musikbilagor meddelas här ytterligare några introitusmelodier med svensk text. Några motiverande upplysningar torde böra tillfogas.

4 e. Påsk. Denna dags gamla introitustext ur Psalt. 98:1, 2, efter vilken söndagen har sitt namn *Cantate*, har här av musikaliska skäl ersatts med en text av likartat innehåll ur 1 Krön. 16:9, 27, 29, 30. Psalmen är ur Psalt. 98:2.

Kristi Himmelfärdsdag. Beredningsutskottets text låter sig mycket väl begagnas till dagens gamla melodi under förutsättning att även *psalmen* fogas till själva introitusantifonen. och de under denna kyrkoårstid vanliga *Halleluja* tilläggas. Psalmen är hämtad ur Psalt. 47:2.

Det förtjänar emellertid att påpekas att den gamla texten på denna dag: *I gallileiske män* även i sin svenska dräkt mycket väl ansluter sig till melodien. Det torde vara fråga om icke ur innehållssynpunkt denna text vore att föredraga.

Mikaelidagen. Med hänsyn till den alltmer utpräglade karaktär av barn- och ungdomsdag som Mikaelidagen under senare tid fått kräver den här föreslagna texten (ur Psalt. 110:3) ingen motivering. Psalmen är hämtad ur Psalt. 33:12.

Allhelgonadagen. Att börja en mäsas med orden: *Dessa äro de som komma ur den stora bedrövelsen* torde få anses icke fullt lyckligt. Här förestås en text ur Psalt. 145:10, 11 med *psalm* ibm. v. 1.